

## **ŠESTI IZVJEŠTAJ O REALIZACIJI NACIONALNOG PROGRAMA ZA UNAPRJEĐENJE KVALITETA SIROVOG MLIJEKA SA PLANOM ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM (NOVEMBAR 2023.- NOVEMBAR 2024.)**

U skladu sa Zaključkom Vlade Crne Gore br. 07-3318 od 28. juna 2018. godine, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je zadužena da polugodišnje izvještava Vladu i Evropsku komisiju o realizaciji Nacionalnog programa za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka sa planom za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom (u daljem tekstu: Nacionalni program). Vlada Crne Gore je ovaj program donijela na sjednici od 21. juna 2018. godine,.

**Prvi polugodišnji izvještaj o realizaciji aktivnosti** za drugu polovinu 2018.godine, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 07. marta 2019. godine.

**Drugi izvještaj o realizaciji aktivnosti u 2019.godini**, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 12.marta.2020. godine. Imajući u vidu činjenicu da Laboratorija za mljekarstvo, dostavlja godišnji izvještaj o kvalitetu sirovog mlijeka, te da se na bazi tog izvještaja mogu pouzdano mjeriti unapređenja utvrđena Nacionalnim programom i akcionim planom, pripremljen je Drugi izvještaj za period koji obuhvata cijelu 2019. godinu i u zaključcima tog izvještaja usvojen je predlog da se ubuduće izvještavanje po ovom programu vrši godišnje.

**Treći izvještaj o realizaciji aktivnosti u 2020.godini**, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore 6.maja .2021. godine.

**Četvrti** izvještaj o realizaciji aktivnosti za period prva polovina 2021.godine i 2022.godina, po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 28. decembra 2022. godine.

**Peti** izvještaj o realizaciji aktivnosti (novembar 2022. - novembar 2023.godine), po Nacionalnom programu, usvojen je na sjednici Vlade Crne Gore od 24. januara 2024. godine.

Na bazi zaključka Vlade a u skladu sa Programom rada Vlade za 2024.godinu (IVQ Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je pripremila **Šesti izvještaj** o realizaciji Nacionalnog programa za period dcembar 2023.godine- novembar 2024.godine.

Nacionalni program sadrži jasne okvire, smjernice, aktivnosti, nosioce i rokove za sprovođenje pojedinih aktivnosti kako bi se kvalitet sirovog mlijeka u Crnoj Gori unaprijedio do nivoa usaglašenosti sa propisanim zahtjevima EU.

**U Nacionalnom programu planirano je 10 aktivnosti za uspostavljanje sistema unaprjeđenja kvaliteta sirovog mlijeka sa jasno definisanim rokovima za realizaciju i nosiocima aktivnosti opisanih u nastavku.**

### **1. KONTINUIRANO USAGLAŠAVANJE SA EU PROPISIMA**

#### **NOSIOCI POSLA:**

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodprivrede;
- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove;
- Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva;
- Laboratorija za mljekarstvo.

**ROK:** od početka IV kvartala 2018. godine, kontinuirano  
**REALIZOVANE AKTIVNOSTI**

### **Transpozicija EU legislative u nacionalne propise**

U skladu sa Strategijom za transpoziciju i implementaciju pravne tekovine Evropske unije za poglavlje 12, prenijeti su relevantni EU propisi kojima je uređena oblast kvaliteta i bezbjednosti sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka u nacionalno zakonodavstvo. U skladu sa ovom Strategijom, Crna Gora je krajem 2018. završila okvirnu transpoziciju propisa u ovom poglavlju. Izmjene u EU propisima se u kontinuitetu prate i prenose u nacionalno zakonodavstvo.

**Definicije:** *Sirovo mlijeko* je mlijeko koje nastaje izlučivanjem mliječnih žlijezda životinja iz uzgoja, koje nije zagrijavano na temperaturi većoj od 40°C, niti je bilo podvrgnuto nekom drugom postupku koji ima isti efekat.

**Gazdinstvo za proizvodnju mlijeka** je objekat na kojem se uzgaja jedna ili više životinja radi proizvodnje mlijeka za stavljanje na tržište.

**Evropski zahtjevi za kvalitet sirovog mlijeka utvrđeni su** Regulativom (EZ) br. 853/2004 Evropskog Parlamenta i Vijeća od 29. marta 2004. propisani su zahtjevi higijene za hranu životinjskog porijekla između ostalih i kriterijumi za sirovo mlijeko. Ovom regulativom definisano je da subjekti u poslovanju hranom moraju primijeniti postupke kako bi obezbijedili da sirovo kravlje mlijeko ispunjava sljedeće zahtjeve: **Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi na 30 °C (u 1 ml) ≤ 100 000 i Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤ 400 000.**

### **Nacionalni (CG) zahtjevi za sirovo mlijeko utvrđeni su:**

- **Zakonom o bezbjednosti hrane** (Sl.list CG br.57/15) i velikim brojem podzakonskih akta definisana su načela, zahtjevi za stavljanje na tržište hrane, opšti i posebni zahtjevi higijene hrane;
- **Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porekla („Službeni list CG”, br. 32/16, 80/16, 57/17, 49/18 i 13/23)** propisani se posebni zahtjevi higijene za neprerađene i prerađene proizvode životinjskog porijekla i način označavanja hrane životinjskog porijekla zdravstvenim i identifikacionim oznakama. U ovu uredbu je u cjelosti transponovana Regulativa (EZ) br. 853/2004.

U Prilogu 1, Odjeljak IX ove uredbe, bliže su propisani: zdravstveni zahtjevi za proizvodnju sirovog mlijeka i kolostruma (Dio I); higijenski zahtjevi za proizvodnju mlijeka i kolostruma (Dio II); i *kriterijumi kvaliteta sirovog mlijeka i kolostruma u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija (Dio III)*. Subjekt u poslovanju hranom dužan je preduzme sve aktivnosti kojima se obezbjeđuje da sirovo mlijeko ispunjava kriterijume kvaliteta u odnosu na broj mikroorganizama i somatskih ćelija utvrđenih ovom uredbom.

Ovom uredbom su **definisani prelazni periodi** za postepeno ispunjavanje propisanih kriterijuma. Na ovaj način obezbijeđeni su uslovi za kontinuirani otkup mlijeka za potrebe odobrenih prerađivačkih pogona (mljekara). Dalje, dato je dovoljno vremena subjektima u poslovanju sirovim mlijekom da unaprijede uslove za higijensko sakupljanje, čuvanje i transport sirovog mlijeka do postizanja propisanih EU zahtjeva za kvalitet sirovog mlijeka.

### **Kriterijumi za sirovo kravlje mlijeko:**

**Do 31. decembra 2018. godine primjenjivaće** se sledeći kriterijumi:

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) ≤1000 000 (\*)

Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤400 000 (\*\*)

**Do 31. decembra 2021. godine primjenjivaće** se sledeći kriterijumi za sirovo kravlje mlijeko:

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) ≤600 000 (\*)

Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤400 000 (\*\*)

**Do 31. decembra 2024. godine primjenjivaće** se sledeći kriterijumi za sirovo kravlje mlijeko:

Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) ≤200 000 (\*)

Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤400 000 (\*\*)

**Od dana pristupanja Evropskoj uniji (do 31. decembra 2026. Godine, kako je definisano ovom uredbom), primjenjivaće** se sledeći kriterijumi za sirovo kravlje mlijeko:

**Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) ≤100 000 (\*)**

**Broj somatskih ćelija (u 1 ml) ≤400 000 (\*\*)**

(\*) Geometrijska sredina u prikazu dvomjesečnog perioda, sa najmanje dva uzorka mjesečno.

(\*\*) Geometrijska sredina u prikazu tromjesečnog perioda, sa najmanje jednim uzorkom mjesečno, ukoliko nadležni organ ne odredi neku drugu metodologiju koja ima u vidu sezonske varijacije u proizvodnim količinama.

**Kriterijumi za sirovo mlijeko drugih vrsta (ovčije, kozje) su:**

- Broj mikroorganizama (broj kolonija na podlozi) na 30 °C (u 1 ml) ≤ 1 500 000

(\*) Geometrijski prosjek prikazom dvomjesečnog perioda, s najmanje dva uzorka mjesečno.

### **Odstupanja**

*Odstupanja od propisanih kriterijuma opisanih u dijelu 1.1. dozvoljava se samo za preradu malih količina sirovog mlijeka koje ne ispunjava gore navedene zahtjeve na poljoprivrednim gazdinstvima, od sopstvenih životinja u sireve sa zrenjem, kajmak i sl.*

U cilju proizvodnje bezbjednih proizvoda na porodičnim gazdinstvima od sopstvenih životinja i očuvanja tradicionalne proizvodnje, donijeta je **Uredba o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi** („Službeni list CG“, br. 59/16 i 6/18). Na ovaj način su stvoreni uslovi za očuvanje tradicionalne proizvodnje na poljoprivrednim gazdinstvima i stavljanje proizvoda na lokalno tržište.

### **Priručnici, instrukcije, uputstva, kontrolne liste**

Za potrebe efektivnije implementacije usvojenih propisa, donijet je određeni broj uputstava, instrukcija kako bi se subjektima u poslovanju mlijekom (proizvođačima i prerađivačima) približili propisani zahtjevi i olakšala njihova primjena. U prethodnom periodu, za potrebe efektivnije implementacije donijetih propisa. Uprava je pripremila sledeća dokumenta:

- Priručnik o higijenskim zahtjevima za proizvođače primarnih proizvoda na gazdinstvima koji je od strane veterinarskih inspektora, savjetodavne službe i doktora veterinarske medicine iz veterinarskih ambulanti distribuiran i dostavljen svakom malom proizvođaču prilikom kontrole ili terenske posjete gazdinstvima;
- Procjena zdravlja vimena i kvaliteta sirovog mlijeka na izabranim farmama u Crnoj Gori;
- Instrukcije za procjenu farmi sa Kontrolnom listom za procjenu farme prilikom pregleda gazdinstava sa muznim grlima;
- Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka prezentovane i dostavljene odobrenim objektima za preradu mlijeka – licima koja vrše otkup i transport mlijeka od gazdinstva;

- Program obuke za procjenu higijene vimena bi u narednom periodu trebalo da bude aktivnost koja bi se sprovodila kroz godišnji program mjera zdravstvene zaštite, prilikom pregleda gazdinstava sa muznim grlima, TBC, mastitis, bruceloza ;

Procedura za postupanje sa neusaglašenim sirovim mlijekom primjenjivaće se u skladu sa pregovaračkom pozicijom.

## **2. NADogradnja baze podataka gazdinstava na kojima se proizvodi sirovo mlijeko i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima**

### **NOSILAC AKTIVNOSTI:**

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede;
- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

**ROK:** Uspostavljanje baze podataka gazdinstava koja predaju mlijeko objektima za preradu mlijeka i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima sa informacijama o zdravstvenom statusu: IV kvartal 2018. godine

### **REALIZOVANE AKTIVNOSTI**

#### **Hronološki pregled:**

Ova aktivnost obuhvata nadogradnju elektronske baze za identifikaciju i registraciju životinja (centralni registar) na način da se selektuju registrovana gazdinstva sa kojih se vrši otkup od strane odobrenih objekata za preradu mlijeka i registrovana gazdinstava na kojima se vrši prerada malih količina primarnih proizvoda (sirovog mlijeka) isključivo od sopstvenih životinja uključujući I sve informacije o zdravstvenom status životinja na tim gazdinstvima. Takođe je planirano da se ovako dograđena već postojeća baza gazdinstava i goveda, ovaca i koza poveže sa laboratorijama koje ispituju kvalitet sirovog mlijeka, odnosno kvalitet i bezbjednost proizvoda od mlijeka kroz laboratorijski informacioni sistem.

U skladu sa sugestijama Svjetske banke a uz dodatnu podršku eksperata prikazom 2019.godine predloženo je objedinjavanje kompletnog veterinarskog informacionog sistema (VIS) u jedan tender. Komponenta predviđena za potrebe unapređenja sirovog mlijeka je segment ovog sistema pa nije bilo moguće izvršiti povezivanje baze prije nego što bude kreiran jedinstveni VIS. Krajem 2020. godine, potpisan je ugovor sa izabranim ponuđačem, za izradu VIS-a. Rok za izradu kompletnog VIS-a je dvije godine i aktivnosti na izradi se sprovode u skladu sa planiranom dinamikom. Na bazi toga, očekivanja su da će od početka 2022. godine Laboratorijski informacioni menadžment sistem (LIMS) za Laboratoriju za mljekarstvo biti stavljen u funkciju.

U periodu od novembra 2020. godine do kraja avgusta 2022. godine uspješno je realizovan razvoj, konfiguracija i testiranje svih 16 modula ovog Sistema. Paralelno je razvijen i laboratorijski informacioni menadžment system -LIMS, komponenta koja obezbjeđuje komunikaciju i razmjenu podataka sa Laboratorijom za mljekarstvo Univerziteta Crne Gore i drugim laboratorijama. VIS je takođe parametrizovan za komunikaciju i razmjenu podataka sa Direkcijom za plaćanje Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede koji su od interesa za obje strane.

U junu 2021.. prikazom 2022. godine i prikazom 2023.godine realizovane su obuke za rad na svim modulima uključujući LIMS komponentu za sve korisnike sistema. Ponovno aktiviranje mreže i osposobljavanja pristupa serverima Uprave bio je preduslov za finalizaciju projektnih aktivnosti (migracija podataka iz postojeće baze, finalno testiranje cjelokupnog sistema i još jedna serija obuka za sve korisnike).

Na bazi sprovedenih aktivnosti polovinom 2024. godine LIMS za Laboratoriju za mljekarstvo je pušten u testnu fazu rada.

### 3. UNAPRJEĐIVANJE SISTEMA PROIZVODNJE, SAKUPLJANJA I TRANSPORTA SIROVOG MLIJEKA

**Nosilac posla:** Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede –Odjeljenje za savjetodavne poslove u oblasti stočarstva, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove  
**Rok:** za sprovođenje obuke proizvođača mlijeka: kontinuirano, počev od IV kvartala 2018.

#### Hronološki pregled:

##### Realizovane aktivnosti

Uspostavljeni, unaprijeđeni sistem proizvodnje, sakupljanja i transporta sirovog mlijeka, podrazumijeva niz postupaka i aktivnosti koje je potrebno sprovesti kako bi rashlađeno mlijeko što prije stiglo u objekat za preradu. Ukoliko to nije moguće zbog udaljenosti potrebno je obezbjediti propisanu opremu za hlađenje (laktofrije) ili organizovati sakupljanje i hlađenje mlijeka na odgovarajući način. Unaprijeđenjem moraju biti obuhvaćeni i proizvodni objekti – farme i prostorije za sakupljanje mlijeka na farmama, higijena muže, oprema za mužu i, uz kontinuiranu obuku proizvođača i lica koja vrše sakupljanje i transport sirovog mlijeka od farme do prerađivačkih objekata.

Kako bi se unaprijedili uslovi u objektima za držanje muznih grla, higijena muže i čuvanje mlijeka na mjestu proizvodnje, neophodno je da proizvođači mlijeka obezbijede odgovarajuće objekte za držanje životinja, opremu za mužu i čuvanje mlijeka. Problem sa nestabilnim kvantitetom i kvalitetom je prepoznat kao jedan od glavnih problema u otkupu mlijeka i plasmana na tržištu. Kvalitet mlijeka će se unapređivati kroz aktivnosti koje će voditi smanjenju broja mikroorganizama i somatskih ćelija, a u skladu sa ovim Programom.

Ministrastvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede svake godine od donošenja Nacionalnog programa kroz mjeru Agrobudžeta - Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka.

Cilj ove mjere je povećanje proizvodnja mlijeka; unapređivanje kvaliteta sirovog mlijeka; unapređivanje kvaliteta gotovog proizvoda; povećanje otkupa mlijeka i prerade mlijeka kroz nabavku:

- opreme za čuvanje i hlađenje mlijeka;
- aparata/pokretnih sistema za mužu;
- rostfrajnih kanti za mlijeko;
- sredstava i dipera (uronjivača) za dezinfekciju i higijenu vimena, prije i poslije muže, sredstva za čišćenje vimena („suvo pranje“),
- sredsatva za kontrolu prisustva bakterija na licu mjesta, itd;
- posuda sa duplim dnom; mastitis test (podrška se dodjeljuje samo ako je izvršena nabavka opreme za mužu ili opreme za hlađenje mlijeka)

#### Tabelarni prikaz opredijeljenih sredstava za mjeru Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka

Godina	Mjera	Iznos (€)
2018.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	100.000,00
2019	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	140.000,00
2020.	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	160.000,00
2021	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00

<b>2022.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00
<b>2023.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00
<b>2024</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00
<b>UKUPNO:</b>		<b>1.000.000,00</b>

#### Bliži opis realizacije Mjere- Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka

<i>Mjera Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka</i>				
<b>Godina</b>	<b>Broj podržanih gazdinstava</b>	<b>Ukupna investicija</b>	<b>Ostvarena bespovratna podrška</b>	<b>Predmet podrške</b>
2018	191	210.338,00€	141.211,00€	43 laktofriza; 154 muzilice
2019	268	272.035,34€	167.646,43€	48 laktofriza; 218 muzilica
2020	169	167.436,19€	101.463,03€	29 laktofriza; 140 muzilica
2021	78	71.494,07€	38.567,44€	6 laktofriza; 72 muzilice
2022	140	148.310,08€	78.054,00€	17 laktofriza; 124 muzilice
2023	193	211.529,88€	129.390,13€	31 laktofriz; 173 muzilice
2024	101	171.902,00€	108.062,10€	30 lakrofriza; 98 muzilica

Sredstva su iskorišćena za nabavku aparata za mužu, lakofriza i sredstava za pranje i dezinfekciju vimena, što je uticalo na poboljšanje higijene muže i kvaliteta mlijeka.

Dalje, u prethodnom periodu, kroz godišnji Program mjera obavezne zdravstvene zaštite životinja, podprogram - kontrola zdravlja vimena, vršena je kontrola zdravlja vimena muznih krava radi blagovremenog otkrivanja i suzbijanja pojave mastitisa. ***Na svakom registrovanom gazdinstvu za preradu sirovog mlijeka, ovlašćene veterinarske ambulante su vršile klinički pregled vimena i dijagnostičko ispitivanje mlijeka brzom terenskom probom (California Mastitis Test - CMT).*** U slučajevima pozitivnog CMT uzimali su se uzorci mlijeka iz sumnjivih četvrti za laboratorijska ispitivanja. Uzorci su dostavljani u SVL koja je vršila laboratorijsku dijagnostiku i izolaciju uzročnika mastitisa sa antibiogramom. Na osnovu dobijenih rezultata, veterinarske ambulante su sprovodile liječenje i druge mjere i obavještavale nadležnog službenog veterinara radi preduzimanja zakonom predviđenih mjera - zabrana upotrebe i stavljanja u promet za javnu potrošnju mlijeka i mliječnih proizvoda do dobijanja negativnog laboratorijskog rezultata. Prikazom 2020 godine, u okviru ovoga Programa, CMT je odrađen na 8.478 gazdinstava, obuhvatajući 25.066 muznih goveda. Sprovođenje ove mjere bilo je dodatno otežano situacijom sa pandemijom Covid 19, pa mjera nije sprovedena u potpunosti u obimu predviđenom programom. U laboratoriju je dostavljeno 7.083 uzoraka mlijeka. U 5.016. uzoraka utvrđeno je prisustvo uzročnika mastitisa u vidu zasebnog agensa ili miješane infekcije. Najčešći uzročnici su *Staphylococcus aureus* (u 53.97% uzoraka), *Staphylococcus spp.*, *Streptococcus agalactiae*, *Streptococcus uberis*, *Streptococcus dysgalactiae* i dr. Kroz ovaj program osim mjera zdravstvene

zaštite, ovlašćeni veterinari su informisali držaoce životinja o higijenskim mjerama koje trebaju sprovesti prikazom muže i čuvanja mlijeka kako bi se postigao i održavao kvalitet mlijeka. Ovlašćene veterinarske ambulante su nakon završetka mjere dostavile Upravi podatke sa terena u elektronskoj formi. Uprava će na osnovu primljenih podataka izvršiti analizu stanja i uporediti ih sa podacima sektora bezbjednosti hrane – proizvodnja sira na gazdinstvu. Nakon izvršene analize i obrade podataka Uprava će definisati dalje mjere kontrole sirovog mlijeka kao polazne sirovine za dobijanje bezbjednih proizvoda od mlijeka koji se stavljaju na tržište. Zbog budžetskih ograničenja u 2021., 2022. i 2023. godine nije sproveden ovaj program.

***Kada je u pitanju kvalitet sirovog mlijeka u sistemu otkupa a za potrebe prerađivačkih odobrenih objekata za preradu mlijeka, prema godišnjim izvještajima Laboratorije za mlijekarstvo potvrđen je značajan napredak u odnosu na period prije donošenja Nacionalnog programa 2018 godine. Značajno je veći udio sirovog mlijeka koji ispunjava EU zahtjeve u ukupnoj otkupljenoj količini.***

Svaki prerađivač mlijeka (odobreni objekti za preradu mlijeka) dužan je da najmanje dva puta mjesečno kontroliše kvalitet sirovog mlijeka iz otkupa. Nakon analize uzoraka, rezultati se šalju korisnicima usluga, elektronskim putem. Cilj je da korisnik usluga dobije rezultate što prije. Rezultati analize mlijeka u većini slučajeva su proslijeđeni u roku do 48 sati od prijema uzoraka, osim u slučaju tehničke spriječenosti. U izradi je Procedura o načinu obavješćavanja inspektora o neusaglašenostima kao i mjerama koje preduzima subjekat koji vrši preradu mlijeka u odobrenim objektima. Ista će biti obavezujuća od 1. januara 2025. godine.

U izvještajnom periodu (januar 2024. godine - novembar 2024. Godine) u ovoj laboratoriji je ispitano ukupno 27.457 uzoraka sirovog mlijeka.

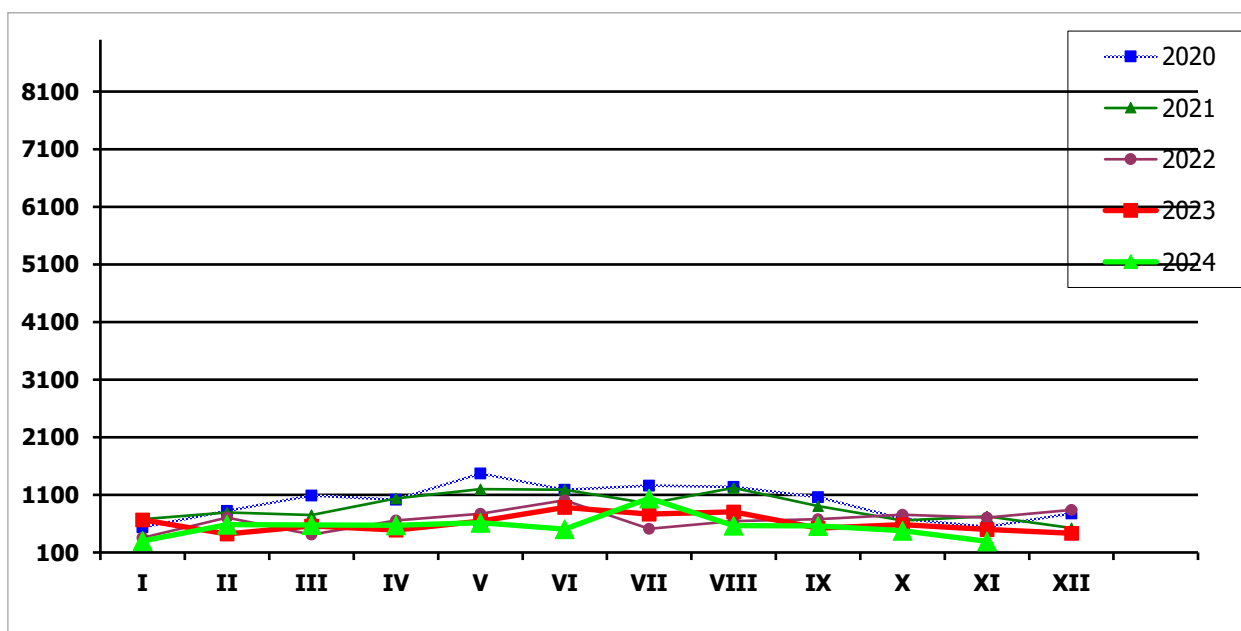
S obzirom da se svaki uzorak mlijeka analizira na 7 parametara: sadržaja masti, proteina, laktoze, suve materije bez masti, tačke mržnjenja mlijeka, broja somatskih ćelija i ukupnog broja bakterija, to je ukupan broj analiza skoro sedam puta veći od broja uzoraka, što se jasno vidi iz tabele 1.

**Tabela 1. Kvalitet sirovog kravljeg mlijeka iz otkupa (period 2018.godina– 2024.godina)**

Godina	Broj uzoraka	Mast	Proteini	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija	Učešće mlijeka koje ispunjava EU standarde u ukupnoj otkupljenoj količini
		%	%	X 1000	X 1000	
<b>2018</b>	52773	4.01	3.28	464	1205	<b>55,5 %</b>
<b>2019</b>	48763	3.87	3.21	413	1225	<b>63,8 %</b>
<b>2020</b>	40166	3.92	3.30	338	974	<b>65%</b>
<b>2021</b>	37815	3.97	3.25	320	887	<b>81%</b>
<b>2022</b>	32658	4.06	3.34	302	670	<b>83,77%</b>
<b>2023</b>	26853	3.98	3.34	310	635	<b>90,64%</b>
<b>2024.*</b>	<b>27457</b>	<b>3.98</b>	<b>3.39</b>	<b>306</b>	<b>554</b>	<b>90,94%</b>

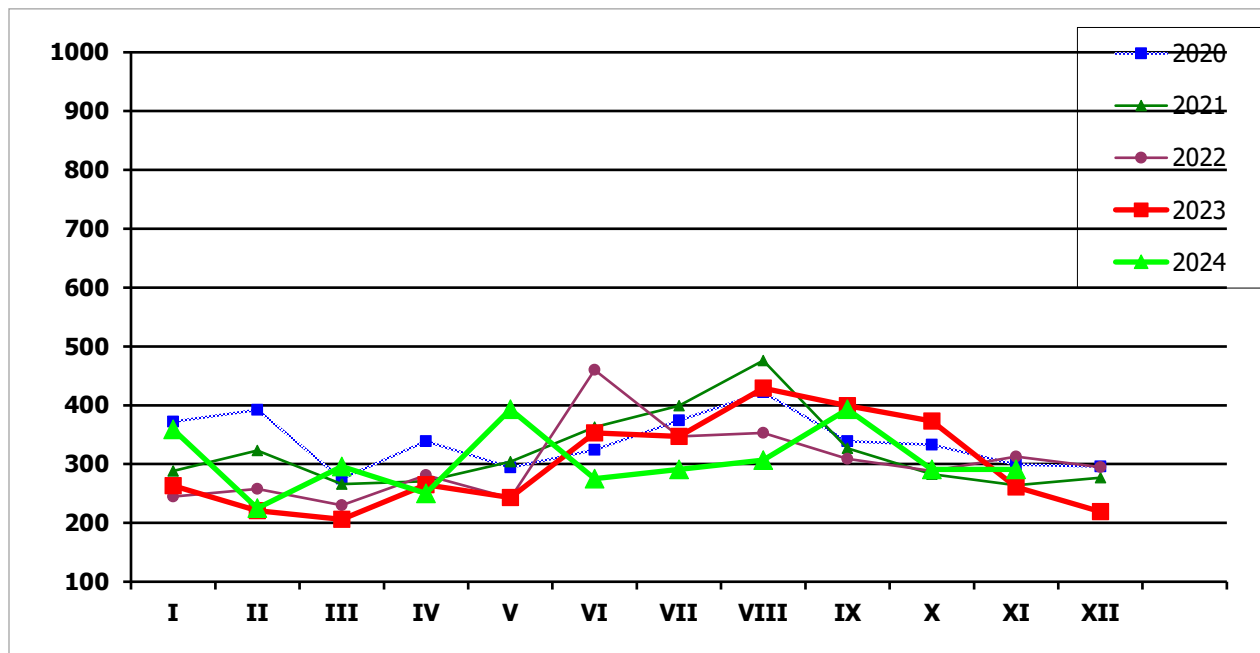
\*Podaci se odnose na januar-novembar 2024.

Grafikon 1. Ukupan broj mikroorganizama (2020. – 2024.) po mjesecima



Grafikon 2. Broj somatskih ćelija (2020. – 2024.) po mjesecima





### Otkup i transport sirovog mlijeka:

**Nosilac aktivnosti:** Subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka

**Rok** za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi: kontinuirano, počev od I kvartala 2019 godine.

**Rok** za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi: kontinuirano, počev od I kvartala 2019 godine.

Neodostatak sabirnih centara je uočen kao kritična tačka i jedan od bitnih uzroka visokog procenta sirovog mlijeka koje nije usaglašeno sa propisanim zahtjevima u odnosu na ukupnu količinu ispitanog mlijeka. Takođe je detektovano da prevoz mlijeka koji se vrši cistijernama različitih kapaciteta - prilagođenih za prikupljanje mlijeka na teško dostupnim terenima, koje su izolovane, ali bez dodatnog hlađenja, ne obezbjeđuje adekvatno održavanje temperaturnog režima kojim bi se očuvao kvalitet mlijeka. Kao mjera za unaprjeđenje sirovog mlijeka predloženo je formiranje sabirnih centara i nabavka adekvatnih prevoznih sredstava koja će moći održavati hladni lanac mlijeka.

Zaduženi za ovu aktivnost su subjekti koji vrše otkup i transport sirovog mlijeka, a dati rok za obezbjeđivanje odgovarajućih prevoznih sredstava za transport sirovog mlijeka sa gazdinstava do objekata za preradu i uspostavljanje sabirnih centara, po potrebi, je kontinuirano, počev od I kvartala 2019. godine. U cilju realizacije ove aktivnosti, u prethodnom izvještajnom periodu, održani su sastanci sa subjektima koji vrše preradu mlijeka u odobrenim objektima za preradu i predočene su im planirane aktivnosti kroz ovaj dokument, posebno u dijelu zaduženja koje su data subjektima koji se bave djelatnošću prerade mlijeka. Takođe, predstavljene su im i mogućnosti podrške kroz IPARD i MIDAS sredstva za unaprjeđenje objekata, kao i podrške za uspostavljanje i opremanje sabirnih centara i vozila za transport mlijeka. Kontinuitet informisanja subjekata koji se bave preradom mlijeka je nastavljen i u ovom izvještajnom periodu.

Prikazom 2019. i 2020.godine, kroz IFAD projekat registrovana su dva sabirna centra u Mojkovcu i Nikšiću, na Velimlju. Krajem 2022.godine prestao je sa radom sabirni centar u Mojkovcu. U 2023.godini registrovan je jedan sabirni centar u opštini Šavnik za potrebe jednog prerađivačkog objekta.

#### 4. UNAPRIJEĐIVANJE SISTEMA ZA UZIMANJE UZORAKA, OZNAČAVANJE I TRANSPORT UZORAKA SIROVOG MLIJEKA I SPROVOĐENJE OBUKA I SERTIFIKOVANJE LICA ZA UZIMANJE I DOSTAVLJANJE UZORAKA

**Nosilac aktivnosti:** Laboratorija za mljekarstvo

**Rok** za obuku lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka: kontinuirano, počev od III kvartala 2018. godine

##### **Realizovane aktivnosti**

Kroz aktivnost, unaprijeđivanje sistema za uzimanje uzoraka, označavanje i transport uzoraka sirovog mlijeka i sprovođenje obuka i sertifikovanje lica za uzimanje i dostavljanje uzoraka sprovedeno je sledeće:

Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove je u okviru projekta IPA 2014. (jačanje veterinarskog sektora) uz ekspertsku pomoć sprovedla određene obuke i predložila Laboratoriju za mljekarstvo za dalje i kontinuirano sprovođenje ove aktivnosti zbog toga što je ovim Planom određena kao nosilac aktivnosti. Prikazom 2020.godinu pripremljene su Instrukcije za uzorkovanje mlijeka i obilježavanje uzoraka, kroz projekat IPA 2014 i realizovano više obuka:

- za proizvođače mlijeka – u Nikšiću, Bijelom Polju, Pljevljima i Ulcinju, sa ukupno 138 učesnika
- za lica ovlašćena za uzimanje uzoraka – u Bijelom Polju i Podgorici
- za veterinarske inspektore i ovlašćene veterinare – u Kolašinu i Žabljaku
- za subjekte koji se bave preradom mlijeka.
- 

Pripremljen je program/sadržaj obuke kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka

Laboratorija za mljekarstvo je pripremila Uputstvo za uzimanje uzoraka mlijeka i mliječnih proizvoda u skladu sa standardom MEST EN ISO 707:2012 (EN ISO 707:2008). Uputstvo je distribuirano objektima za preradu mlijeka. Planirano je sprovođenje za lica koja vrše uzorkovanje sirovog mlijeka i sertifikacija lica za uzimanje uzoraka sirovog mlijeka od strane Uprave i laboratorije. Definisano je da obuka lica koja obavljaju uzorkovanje sirovog mlijeka treba da obuhvati obuku: o načinu sakupljanja, uzorkovanja, označavanja i transportovanja sirovog mlijeka i uzetih uzoraka, kako bi se obezbijedio pouzdan i prihvatljiv uzorak za laboratorijsku analizu mlijeka.

Planirano je da Uprava, u saradnji sa Laboratorijim za mljekarstvo, kroz projekat IPA 21, koji je otpočeo u novembru 2024. i traje 18 mjeseci, sprovedu po dvije obuke za proizvođače mlijeka, lica ovlašćena za uzimanje uzoraka, veterinarske inspektore, ovlašćena lica i subjekte koji se bave preradom mlijeka, prikazom 2025. i 2026. godine.

#### 5. UNAPRIJEĐIVANJE KAPACITETA LABORATORIJE ZA MLJEKARSTVO

**Nosilac aktivnosti:**

- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede; i

- Laboratorija za mljekarstvo

**Rok** za opremanje laboratorije i uspostavljanje laboratorijskih ispitivanja u skladu sa propisanim zahtjevima: I kvartal 2019. godine

### **Hronološki prikaz**

#### **Realizovane aktivnosti**

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede je kroz MIDAS projekat obezbijedilo nabavku opreme za uzorkovanje sirovog mlijeka i čuvanje uzoraka prikazom transporta (ručni frižederi, mješači i uzorkivači od inoksa) u iznosu od oko 9000.00€. Nabavka je realizovana i oprema je dodijeljena otkuplivačima (uzorkivačima) prikazom obuke.

Opremanje i osposobljenost Laboratorije za mljekarstvo, laboratorijska ispitivanja i **proračun geometrijske sredine dostavljenih uzoraka sirovog mlijeka su preduslov za dobijanje pouzdanih laboratorijskih izvještaja o kriterijumima za kvalitet sirovog mlijeka**. U Laboratoriji za mljekarstvo su identifikovana ograničenja za efikasan rad prvenstveno zbog zastarjelosti opreme a koja su najizraženija u dijelu upotrebe bar-kod sistema označavanja uzoraka sirovog mlijeka i izračunavanja geometrijske sredine kao jedinog prihvatljivog rezultata na osnovu kojeg se određuje kvalitet sirovog mlijeka.

Laboratorija za mljekarstvo je 2010. godine akreditovana u skladu standardom ISO/IEC 17025. Akreditovane su 4 metode koje se sprovode po međunarodnim standardima na instrumentima MilkoScan, Fossomatic, BactoScan i Cryoscope 4D3.

Krajem 2018.godine ova laboratorija je opremljena savremenom opremom za analizu mikrobioloških, citoloških i hemijskih kriterijuma kvaliteta sirovog mlijeka kroz projekat IPA 2014. (jačanje veterinarskog sektora).

Obzirom da je realizacija LIMS-a vezana za instalaciju integrisanog VIS-a, do dobijanja IT mogućnosti **Laboratorija za mljekarstvo radi proračun geometrijske sredine (mikroorganizmi i somatske ćelije) kvaliteta sirovog mlijeka u excel programu**. U skladu sa sugestijama Svjetske banke, uz dodatnu podršku eksperata prikazom 2019.godine predloženo je objedinjavanje kompletnog veterinarskog informacionog sistema (VIS). Komponenta predviđena za potrebe unaprjeđenja sirovog mlijeka je segment ovog sistema pa nije bilo moguće izvršiti povezivanje baze prije kreiranja jedinstvenog VIS-a. Razvijen je laboratorijski informacioni menadžment system -LIMS, komponenta koja obezbjeđuje između ostalih laboratorija i komunikaciju i razmjenu podataka sa Laboratorijom za mljekarstvo Univerziteta Crne Gore.

Realizovana je obuka za rad na modulu –LIMS. Sajber napad u drugoj polovini 2022.godine je privremeno zaustavio realizaciju projektnih aktivnosti Ponovno aktiviranje mreže i osposobljavanja pristupa serverima Uprave je bio preduslov za finalizaciju projektnih aktivnosti). 2023.godine intenzivirane su aktivnosti na stavljanju u funkciju VIS-a.

## **6. UNAPRJEĐENJE ODOBRENIH OBJEKATA ZA PRERADU MLIJEKA**

**Nosilac aktivnosti:** Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

**Rok:** u skladu sa rokovima iz Nacionalnog programa za unaprjeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla

## Hronološki prikaz

### Realizovane aktivnosti

Nacionalni program za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla Vlada Crne Gore je usvojila u julu 2017. godine i tada se u Crnoj Gori prerada sirovog mlijeka vršila u ukupno 29 objekata za preradu. **Nakon sprovedenog postupka kategorizacije krajem 2016.godine šest objekata za preradu mlijeka je ispunjavalo EU standarde.** Prikazom 2017. i 2018. još 4 objekata su prešla u I kategoriju

Uz dobro pripremljene pojedinačne planove unaprjeđenja i korišćenje dostupnih fondova **za sedam godina unaprijeđeno je ukupno 12 objekata za preradu mlijeka** i svi ispunjavaju sve EU standarde u pogledu infrastrukture, opreme i drugih propisanih uslova.

U ovom periodu sedam objekata prestalo sa radom jer nijesu imali mogućnosti da otklone nepravilnosti utvrđene Planovima unaprjeđenja ili nerentabilnosti.

Da bi se iz ovih objekata proizvodi od mlijeka mogli izvoziti na tržište EU potrebno je da i sirovo mlijeko koje se koristi za proizvodnju proizvoda od mlijeka ispunjava propisane EU zahtjeve za kvalitet sirovog mlijeka ili da mljekare imaju posebne prerađivačke linije - odvojene za preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka, što je prilično kompleksan zahtjev za sve naše mljekare.

### Prikaz usnaprijeđenih objekata III kategorije za preradu mlijeka od 2014. godine do kraja 2024. godine

Djelatnost / Sektor	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2014.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2018.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2021.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2022.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2023.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2024.godine
Prerada Sektor mlijeka	0	10	10	11	11	12

**\*Bliži podaci o procesu unaprjeđenja definisani su** Nacionalnim programom za unaprijeđenje objekata za proizvode životinjskog porijekla i objekata za nusproizvode životinjskog porijekla koji je Vlada Crne Gore usvojila u julu 2017. godine. Godišnji izvještaj o realizaciji aktivnosti utvrđenih ovim programom dostavlja se Evropskoj Komisiji.

**Od 2017.godine u Crnoj Gori je odobreno 7 novih objekata za preradu mlijeka.** Svi novootvoreni objekti ispunjavaju EU standarde u pogledu infrastrukture, opreme i drugih propisanih uslova.

U 2021. godini Crna Gora je kandidovala Evropskoj Komisiji, nadležnom direktoratu Objekat za preradu kozjeg mlijeka, Farma "Miljanić" iz Nikšića za stavljanje na listu odobrenih objekata za izvoz na tržište EU. EK je prihvatila garancije nadležnog organa tako da je ovo prva mljekara iz Crne Gore koja je stekla uslove za izvoz na evropsko tržište. Pored svih već navedenih uslova u ovoj mljekari je potvrđeno da sirovo kozje mlijeko koje se koristi u ovom objektu ispunjava propisane EU zahtjeve za kvalitet ovog mlijeka.

## 7. UNAPRIJEĐENJE OBJEKATA ZA PRERADU MLIJEKA NA POLJOPRIVREDNIM GAZDINSTVIMA

## Nosilac aktivnosti:

- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

## Hronološki prikaz

### Realizovane aktivnosti

Od ukupne proizvodnje sirovog mlijeka u Crnoj Gori najveći dio se preradi na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima u mliječne proizvode. Očuvanje tradicionalnih proizvoda kroz razne vidove zaštite, kao što su oznake porijekla, geografske oznake, garantovano tradicionalni specijaliteti, viši kvalitet i slično doprinose prepoznatljivosti krajeva iz kojih potiču, očuvanju i razvoju ruralnih sredina. Prerada sirovog mlijeka u proizvode od mlijeka na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima predstavlja značajan dio ukupne proizvodnje mliječnih proizvoda i oni se u najvećem dijelu plasiraju na kućnom pragu i na pijacama. Međutim, u posljednjih nekoliko godina, postoji značajna potražnja od strane turističkih objekata i trgovačkih lanaca mliječnih proizvoda proizvedenih na porodičnim poljoprivrednim gazdinstvima.

U cilju proizvodnje bezbjednih proizvoda na porodičnim gazdinstvima od sopstvenih životinja i očuvanja proizvodnje, donijeta je Uredba o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi. Time su stvoreni uslovi za očuvanje proizvodnje na poljoprivrednim gazdinstvima i stavljanje proizvoda na lokalno tržište

Ovi proizvodi se stavljaju na tržište Crne Gore, a proizvođači su upisani u odgovarajuće registre Uprave i Ministarstva. Ovi objekti su pod nadzorom inspektora za hranu. Inspektori su izvršili neposredni pregled svih gazdinstava i objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima koji proizvode više od 50 litara mlijeka dnevno tj. imaju preko 5 muznih grla i utvrdili ispunjenost propisanih minimalnih infrastrukturnih i prostornih zahtjeva.

S obzirom da je Agrobudžetom za 2023.godine bila definisana Mjera podrške za preradu sirovog mlijeka na gazdinstvu a da je uslov za ostvarivanje podrške bio da objekat ispunjava propisane zahtjeve **veliki broj objekata je unaprijeđen i otklonjeni su nepravilnosti bez obzira da li se u objektu prerađuje do 50 litara mlijeka dnevno ili preko 50 litara dnevno.**

Tokom 2024.godine vršen je ponovni pregled objekata na gazdinstvima, po podnijetim zahtjevima i obavještenju malih proizvođača da su otklonili neusaglašenosti u objektima a koje su bile utvrđene prethodnim pregledom.

Trenutno, od ukupnog broja, 3694 upisanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvu u Centralni registar Uprave, **usaglašeno je 2085 objekata** sa nacionalnim zahtjevima utvrđenim Uredbom o zahtjevima higijene za objekte i prostorije u kojima se proizvode male količine primarnih proizvoda za ishranu ljudi („Službeni list CG“, br. 59/16 i 6/18).

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, od usvajanja Nacionalnog programa svake godine, Agrobudžetom kreira Mjeru - **Podrška preradi sirovog mlijeka na gazdinstvu opredjeljuje sredstva za podršku.** Cilj ove mjere je podizanje konkurentnosti domaćih mliječnih proizvoda; **uvođenje standarda bezbjednosti hrane na gazdinstvima** na kojima se vrši prerada sirovog mlijeka i ukрупnjivanje poljoprivrednih gazdinstava za proizvodnju sirovog mlijeka.

**Tabelarni prikaz opredijeljenih sredstava za mjeru - Podrška preradi sirovog mlijeka na gazdinstvu**

<b>Godina</b>	<b>Mjera</b>	<b>Iznos (€)</b>
<b>2019</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	270.000,00
<b>2020.</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.500.000,00
<b>2021</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.903.197,94
<b>2022.</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	3.560.050,26
<b>2023.</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	2.000.000,00
<b>2024.</b>	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	4.476.327,20
		<b>UKUPNO: 13.709.575,40</b>

Ova mjera je doprinijela da se svi proizvođači sira i kajmaka u Crnoj Gori, koji stavljaju svoje proizvode na tržište upišu u odgovarajuće register i da su sda ti objekti pod nadzorim inspekcije za hranu i Planu službene kontrole. Na ovim objektima se pored kontrola i uzorkovanja sira i kajmaka za mikrobiološka ispitivanja, sprovode i stalne obavezne mjere zdravstvene zaštite u skladu sa godišnjim programom obaveznih mjera zdravstvene zaštite životinja.

Ovi objekti na kojima se vrši prerada većih količina sirovog mlijeka, obuhvaćeni su i Programom monitoringa rezidua veterinarskih medicinskih proizvoda u tjelesnim izlučevinama muznih grla (sirovom mlijeku, urinu) zbog kontrole pravilne upotrebe veterinarskih medicinskih proizvoda prikazom liječenja i preventivnih tretiranja životinja, uključujući i kontrolu sirovog mlijeka na aflaprikazsin.

## **8. UNAPRJEĐENJENJE SISTEMA SLUŽBENE KONTROLE PROIZVODNJE SIROVOG MLIJEKA I PRERADE MLIJEKA**

### **Nosilac aktivnosti:**

- Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove

**Rok** za donošenje procedura, instrukcija i uputstava: I kvartal 2019. godine

### **Hronološki prikaz**

#### **Realizovane aktivnosti**

Službene kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka od primarne proizvodnje sirovog mlijeka na gazdinstvima, preko prerade u objektima za preradu mlijeka i stavljanja na tržište u Crnoj Gori sprovodi Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove preko nadležnih inspektora. Na nivou primarne proizvodnje sirovog mlijeka vrši se kontrola zdravstvenog statusa životinja, označavanja i dobrobiti životinja, higijenskih uslova za mužu, sakupljanje, skladištenje, transport i/ili preradu sirovog mlijeka i kontrola rezidua farmkoloških ostataka u sirovom mlijeku u sklopu službenog programa monitoringa rezidua.

Kako bi se unaprijedio sistem službene kontrole Uprava je donijela Plan službenih kontrola objekata za proizvodnju i preradu sirovog mlijeka sa definisanim predmetom kontrole, učestalošću i metodom kontrole, uključujući i uzimanje uzoraka sirovog mlijeka i proizvoda od mlijeka kroz uspostavljene monitoringa – rezidua, mikrobioloških kriterijuma i kontaminenata. Radi se i na sistemu unapređivanja obavještanja o utvrđivanju neusaglašenosti uzoraka sirovog mlijeka u odnosu na propisane kriterijume za broj somatskih ćelija, mikroorganizama i prisustvo rezidua antibiotika. Ukoliko se utvrdi neusaglašenost uzorka, svaki objekat za preradu mlijeka mora odmah da prijavi neusaglašenosti nadležnoj inspekciji, nakon čega inspektor vrši kontrolu i naređuje preduzimanje potrebnih mjera za otklanjanje neusaglašenosti.

Kroz projekat IPA 2014 za jačanje veterinarskog sektora, u komponenti koja se odnosi na unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka, pripremljeni su nacrti/obrasci koji su u finalnoj fazi dorade kako bi tokom 2025.godine služben ekontrolne bile sprovedene primjenom istih:

- Procedura za sprovođenje službenih kontrola na farmama za proizvodnju mlijeka i objekata za preradu i obradu mlijeka (za inspektore), sa kontrolnim listama za kontrolu gazdinstava i provjeru zahtjeva higijene utvrđenih Uredbom o higijeni hrane I Uredbom o posebnim zahtjevima higijene za proizvode životinjskog porijekla;
- Instrukcija za način pregleda sirovog mlijeka namijenjenog javnoj potrošnji, uključujući i procedure za način dostavljanja rezultata ispitivanja laboratorije inspektoru i obavezama/postupanjima proizvođača/prerađivača u slučaju neusaglašenih rezultata;
- Procedura za razdvajanje i preradu usaglašenog i neusaglašenog mlijeka u objektima za izvoz u EU, sa Uputstvom za sertifikovanje pošiljki mlijeka za izvoz u EU;
- Procedure o načinu i dinamici izvještavanja o službenim kontrolama obavljenim u objektima za preradu mlijeka i proizvoda od mlijeka odobrenim za izvoz u EU.

Kada je u pitanju prerada mlijeka na gazdinstvima, postavljeni principi kontrole proizvodnje i prerade sirovog mlijeka organizovani su na drugačiji način, obzirom da se na tržište stavljaju proizvodi od mlijeka (sir, kajmak). Svaki proizvođač proizvoda na gazdinstvu ima obavezu da se registruje u Upravi za bezbjednost hrane, a onaj koji prerađuje više od 50 l sirovog mlijeka, prije upisa u registar podliježe inspekcijskoj kontroli kojom se utvrđuje ispunjenost propisanih zahtjeva za objekat, prostorije i opremu, u skladu sa Uredbom, a uzorkovanje i laboratorijske analize sira i kajmaka koje se vrši dva puta godišnje.

Od 2018. godine, kroz gore opisanu Agrobudžetsku mjeru – Podrška preradi sirovog mlijeka na gazdinstvu, vrši se uzimanje uzoraka sira i kajmaka sa svih registrovanih gazdinstava, dva puta godišnje za ispitivanje mikrobioloških kriterijuma u skladu sa Uredbom o mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane.

U slučaju kada se u uzetom uzorku sira ili kajmaka utvrdi neusaglašenost sa propisanim mikrobiološkim kriterijumima za bezbjednost hrane, inspektor donosi rješenje o zabrani stavljanja u promet do otklanjanja uzroka neusaglašenosti i laboratorijske potvrde o bezbjednosti proizvoda. Subjektima koji su proizveli neusaglašene proizvode ne isplaćuju se prerađivačke premije u skladu sa navedenom mjerom.

Nakon preduzetih mjera od strane proizvođača (veterinarska provjera zdravlja vimen, unaprjeđenje higijenskih postupaka prikazom prerade, obezbjeđivanje uslova čuvanja sira na propisanim temperaturama i sl.) i ponovnog uzorkovanja sira, donošena je krajnja odluka u odnosu na dobijeni rezultat, dalja zabrana ili dozvola za ponovno stavljanje sira/kajmaka na tržište.

## 9. KREIRANJE MJERA AGRARNE POLITIKE ZA UNAPRJEĐENJE KVALITATA SIROVOG MLIJEKA

**Nosilac aktivnosti:** Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede

**Rok:** mjere podrške kroz Agrobudžet, kontinuirano počev od 2019. godine

### Hronološki prikaz

#### Realizovane aktivnosti

Za unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka, Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede definišu mjera agrarne politike, koje će kroz određene podrške obezbijediti postizanje zadatih

ciljeva ovog Programa, odnosno krajnjeg cilja – unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori.

Imajući u vidu da se Agrobudžet priprema svake godine, analiziraju se efekti mjera koje su se sprovodile u prethodnoj godini i na bazi toga kreiraju mjere kojima će se postići najefikasnije unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka. Podrške se kreiraju kao: stimulansi za EU zahtijevani kvalitet sirovog mlijeka, subvencije za nabavku opreme za mužu i hlađenje mlijeka, subvencije za izgradnju i unaprjeđenje objekata za držanje životinja i odlaganje stajnjaka, subvencije za izgradnju sabirnih centara za mlijeko. Za ovu mjeru, zaduženo je Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kroz kreiranje mjera podrške Agrobudžeta, kontinuirano počev od 2019. godine.

U skladu sa aktivnostima utvrđenim ovim Nacionalnim programom, u Agrobudžetu se svake godine, počevši od 2018.godine, kreira više pojedinačnih mjera čijim sprovođenjem se utiče na unaprjeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u Crnoj Gori.

**Tabelarni prikaz mjera i sredstava opredijeljenih za unaprjeđenje kvaiteta sirovog mljeka u Crnog Gori:**

<b>Godina</b>	<b>Mjera</b>	<b>Iznos (€)</b>	<b>Ukupno (€)</b>
<b>2018.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	100.000,00	<b>2.205.000,00</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	270.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	235.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	1.600.000,00	
<b>2019.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	140.000,00	<b>3.135.000,00</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.000.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže sirovog mlijeka	345.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	1.650.000,00	
<b>2020.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	160.000,00	<b>4.755.000,00</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.500.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	445.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	2.000.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	600.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	
<b>2021</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	<b>5.153.197,94</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	1.903.197,94	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	450.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	2.000.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	600.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	
<b>2022.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	<b>8.210.050,26</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	3.560.050,26	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	3.700.000,00	
	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	250.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	50.000,00	
<b>2023.</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	<b>6.602.050,20</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	2.000.000,00	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	3.492.050 020	



	Podrška investicijama u preradu na gazdinstvima	300.000,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	60.000,00	
<b>2024</b>	Podrška unapređenju kvaliteta sirovog mlijeka	150.000,00	<b>10.507.553,20</b>
	Podrška preradi mlijeka na gazdinstvu	4.476.327,20	
	Podrška jačanju otkupne mreže mlijeka	500.000,00	
	Podrška investicijama u adaptaciju planinskih katuna	150.000,00	
	Podrška razvoju tržišne proizvodnje mlijeka	4.521.230,00	
	Podrška dostizanju standarda dobrobiti životinja u stočarstvu	710.000,00	
<b>UKUPNO:</b>			<b>40.567.851,60</b>

Tokom 2023. i 2024. godine budžet je realizovan u potpunosti. Na kraju svake godine su identifikovani dodatni zahtjevi za finansijskim sredstvima kako bi se obezbijedilo ispunjavanje svih predviđenih aktivnosti. Za 2024. godinu, zabilježen je potpun stepen realizacije (100%) uz preusmjeravanje dodatnih sredstava.

#### **KREIRANE MJERE SU DALE VEOMA VIDLJIVE, POZITIVNE REZULTATE, KAO ŠTO JE:**

- **Smanjen broj ukupnog broja mikroorganizama i somatskih ćelija u sirovom mlijeku;**
- **Povećanje količina otkupljenog sirovog mlijeka EU kvaliteta u odnosu na ukupno otkupljene količine sirovog mlijeka;**

#### **Prikaz unaprjeđenja kvalitet sirovog kravljeg mlijeka iz otkupa (2018.– 2024.)**

Godina	Broj uzoraka	Mast	Proteini	Broj somatskih ćelija	Ukupan broj bakterija	Učešće mlijeka koje ispunjava EU standarde u ukupnoj otkupljenoj količini
		%	%	X 1000	X 1000	
<b>2018</b>	52773	4.01	3.28	464	1205	<b>55,5 %</b>
<b>2019</b>	48763	3.87	3.21	413	1225	<b>63,8 %</b>
<b>2020</b>	40166	3.92	3.30	338	974	<b>65%</b>
<b>2021</b>	37815	3.97	3.25	320	887	<b>81%</b>
<b>2022</b>	32658	4.06	3.34	302	670	<b>83,77%</b>
<b>2023</b>	26853	3.98	3.34	310	635	<b>90,64%</b>
<b>2024.*</b>	<b>27457</b>	<b>3.98</b>	<b>3.39</b>	<b>306</b>	<b>554</b>	<b>91,94%</b>

- **Povećan je broj registrovanih objekata za preradu mlijeka na gazdinstvima i uspostavljen je registar objekata čime je omogućeno efektivnije planiranje kontrola dalje unaprjeđenje i praćenje istih;**

2018. godine u Registar Uprave je bilo upisano manje od 200 gazdinstava na kojima se vrši prerada manjih količina sirovog mlijeka u tvrde s sireve sa zrenjem ili kajmak. Krajem 2024.godine, u Centralni registar Uprave upisano je 3694 objekta za preradu mlijeka na gazdinstvu, **potpuno je usaglašeno 2085 objekata**.

- **Povećan broj unaprjeđenih objekata, III kategorije za preradu mlijeka (mljekara);**

#### **Prikaz unaprjeđenih objekata III kategorije za preradu mlijeka od 2014. godine do kraja 2024. godine**

Djelatnost/ sektori	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2014.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2018.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2021.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2022.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2023.godine	Potpuno usaglašeni sa EU zahtjevima 2024.godine
Sektor mlijeka	0	10	10	11	11	12

## **10. DEFINISANJE NAČINA – PLANA ZA POSTUPANJE SA NEUSAGLAŠENIM SIROVIM MLIJEKOM**

### **Hronološki prikaz**

#### **Realizovane aktivnosti**

U ovom Programu definisani su načini, odnosno, plan postupanja sa neusaglašenim mlijekom. Odobreni objekti za preradu mlijeka nakon dobijanja rezultata o neusaglašenom mlijeku (povećan broj mikroorganizama i somatskih ćelija) odmah prestaju da vrše otkup sa gazdinstva sa kojeg potiče to mlijeko. Na gazdinstvu se preduzimaju mjere za otkrivanje i otklanjanje uzroka neusaglašenosti (zdravstveni pregled životinja / vimena, liječenje životinja, po potrebi, preporuke za poboljšanje higijene). Do postizanja usaglašenosti takvo mlijeko se ne može stavljati na tržište.

U odobrenim objektima za preradu mlijeka vrši se i provjera na prisustvo rezidua antibiotika i u slučaju pozitivnog nalaza, neusaglašeno mlijeko ne ulazi u proces proizvodnje, već se uništava na propisan način. Za sirovo mlijeko koje je namijenjeno za izvoz u EU, subjekti koji posluju hranom, biće dužni da obezbijede odvojeno sakupljanje, preradu, označavanje i skladištenje.

Objekti koji vrše otkup mlijeka koji ne ispunjava propisane standarde i koji prerađuju takvo mlijeko svoje proizvode će moći da stavljaju isključivo na tržište Crne Gore i tržišta trećih zemalja u skladu sa odredbama člana 12 Regulative 178/2002 Evropskog parlamenta i Savjeta o utvrđivanju opštih načela i uslova zakona o hrani, osnivanju Evropske agencije za bezbjednost hrane te utvrđivanju postupaka u područjima bezbjednosti hrane.

Crna Gore će uspostaviti način obilježavanja tih proizvoda šest mjeseci prije pristupanja EU, tako da će se jasno razlikovati od proizvoda koji su namijenjeni tržištu EU. Kroz projekat za unapređenje veterinarskog sektora IPA 2014, pripremljene su Procedure za neusaglašeno sirovo mlijeko.

I pored toga što je unapređenje kvaliteta sirovog mlijeka aktivnost koja je vrlo zahtjevna, o čemu govori i činjenica da je u Pregovaračkom poglavlju 12 ispregovaran prelazni period za uspostavljanje standarda za ovu vrstu hrane do 2026. godine, kvalitet sirovog mlijeka prvenstveno

u sistemu otkupa značajno je unaprijeđen u odnosu na period prije usvajanja Nacionalnog programa.

Sve navedeno potvrđuje da Crna Gora planiranom dinamikom i u skladu sa definisanim aktivnostima ovim programom, ima potencijal da završi sve definisane aktivnosti i postigne krajnji cilj – unaprijeđenje kvaliteta sirovog mlijeka u skladu sa EU zahtjevima.

